

Interius fructum dulcem, de Spiritu sancto.
Sicut Esaias virgam de semine Iesse
Praedixit Mariam, de qua Flos exit in orbem.¹

S. HIPPOLYTUS Romanus (ca 172 † ca 235)

FRAGMENTA IN PROVERBIA

- PG
10, 621 [...] Τῆς Ἐκκλησίας μὴ καταλιμπανούσης ἐν κόσμῳ τὴν ἐλπίδα, τῆς τὰ πάντα φερούσης Χριστοῦ σαρκώσεως, τρίθρον νεκρώσεως ἐν ἄδου οὐκ ὑπελίπετο. - Τίνος, ἀλλ' ἢ τοῦ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ παρθένου γεγεννημένου; δε τὸν τέλειον ἄνθρωπον ἀνανεώσας ἐν κόσμῳ ἐπιτελεῖ τὰς δυνάμεις, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου, ὡς καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς μαρτυρεῖ· ἦν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡς ἐτῶν τριάκοντα· τούτου οὖν τὸ νέον καὶ ἀκμαῖον τῆς ἡλικίας, δε διοδεύων κατὰ πόλεις καὶ χώρας, ἴατο τὰς νόσους καὶ τὰς ἀσθενείας τῶν ἀνθρώπων. 101
- PG
10, 624 « Τρία ἐστὶν ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπιγινώσκω· ἔχνη ἄετοῦ πετομένου », τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάληψιν. Καὶ « ὁδοῦς ὄψεως ἐπὶ πέτρας »· ὁ διάβολος οὐχ εὔρεν ἔχνος ἀμαρτίας ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ. Καὶ « τρίθρον νηὸς ποντοπορούσης », τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐν πελάγει τῷ βίῳ τούτῳ, τῇ εἰς Χριστὸν ἐλπίδι διὰ τοῦ σταυροῦ κυβερνωμένης. Καὶ « ὁδοῦς ἀνδρὸς ἐν νεό- 102
-
- PG
10, 622 [...] Cum Ecclesia spem suam non dimittat, quam habet erga omnis boni fontem, Christi incarnationem, semitam mortis in inferno non facit. Cuiusnam, nisi nati de Spiritu sancto et virgine? Qui perfectum hominem in mundo renovans prodigia edidit, capto initio a Ioannis baptisate, sicut evangelista testatur. Erat autem Iesus incipiens quasi annorum triginta. In hac igitur iuvenili et florente aetate, circumiens civitates et regiones, hominum morbos et infirmitates sanabat. 101
- PG
10, 623 *Tria ego intelligere nequeo, et quartum penitus ignoro: vestigium aquilae volantis; nempe Christi ascensum. Viam serpentis in petra; nempe diabolus non invenit peccati vestigium in corpore Christi. Et semitam navis mare decurrentis; nempe Ecclesiae in huius mundi pelago fluctuantis, et ob spem suam in Christum a cruce quasi gubernaculo rectae. Denique vias viri in adolescentia, illius nimirum 102*

¹ CCL II, 1447.

● PL 2, 34, 154, 157, 176, 189, 335, 363, 404, 405, 406, 427, 450, 451, 469, 506, 515, 521, 754, 760, 767, 768, 769.

■ PL 2, 1090.

τητι », τοῦ ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς Παρθένου γεγεννημένου· ἰδοὺ γάρ, φησὶν, ἀνὴρ, Ἄνατολὴ ὄνομα αὐτῶ.

- 103 Τρία ἐστὶν ἃ εὐδόως πορεύεται, καὶ τὸ τέταρτον ὃ καλῶς διαβαίνει. Ἄγγελοι ἐν οὐρανοῖς, ἅγιοι ἐπὶ τῆς γῆς, ψυχὰι δικαίων ὑπὸ γῆν· καὶ τὸ τέταρτον, ὁ Θεὸς Λόγος σαρκωθεὶς, διέβη καλῶς μήτραν Παρθένου· ἀνάπλασιν τοῦ Ἀδὰμ ποιούμενος, διέβη πύλας οὐρανῶν, ἀπαρχὴ ἀναστάσεως καὶ ἀναλήψεως πᾶσι γε- νόμενος. PG
10, 624
- 104 « Σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον ». Χριστός, φησὶν, ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς σοφία καὶ δύναμις, ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον, τὴν ἐκ Παρθένου σάρκωσιν, καθὼς προείρηκεν· « Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν ». Ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ σοφὸς προφήτης· Ἡ πρὸ τοῦ αἰῶνος, φησί, καὶ παρεκτικὴ ζωῆς, ἡ ἄπειρος « σοφία » τοῦ Θεοῦ « ᾠκοδόμησε τὸν οἶκον ἑαυτῇ » ἐξ ἀπειράνδρου μητρὸς, ναὸν γοῦν σωματικῶς περιθέμενος. « Καὶ ὑπῆρξε στύλους ἑπτὰ » τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος εὐωδίαν, ὡς φησὶν Ἡσαΐας· « Καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτόν * ἑπτὰ πνεύματα τοῦ Θεοῦ ». Ἄλλοι δὲ λέγουσιν εἶναι στύλους ἑπτὰ, τὰ ἑπτὰ θεῖα τάγματα τὰ διὰ τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ καὶ θεοπνεύστου διδασκαλίας τὴν κτίσιν βασιτάζοντα, ἡγγοῦν τοὺς προφήτας, τοὺς ἀποστόλους, τοὺς μάρτυρας, τοὺς ἱεράρχας, τοὺς PG
10, 625

*628

qui ex Spiritu sancto et Virgine natus est. Ecce enim, inquit Scriptura, vir cui nomen Oriens.

- 103 Tria sunt quae bene gradiuntur, et quartum quod incedit feliciter. Angeli nimirum in coelis, sancti in terra, animae iustorum sub terra. Quartum, nempe Dei Verbum incarnatum, pertransiit feliciter per Virginis vulvam; reformatoque Adamo, pertransiit coelorum ianuam, primitiae resurrectionis itemque ascensionis factus. PG
10, 623
- 104 *Sapientia aedificavit sibi domum.*¹ Christus, inquit, Dei et Patris sapientia et virtus, aedificavit sibi domum, carnem ex Virgine, ut praedixerat: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.*² Hoc idem sapientissimus testatur propheta: Quae ante saecula fuit, inquit, et praebet omnibus vitam, infinita Dei *sapientia aedificavit sibi domum* ex matre virum haud experta, templum corporaliter induens. *Et extulit columnas septem:* sacrosancti Spiritus dona fragrantissima, sicut ait Isaias: *Et requiescent super eum septem * spiritus Dei.*³ Alii septem columnas dicunt esse septem divinos ordines quibus per sanctam atque inspiratam divinitus eius doctrinam creatura sustentatur, hoc est prophetas, apostolos, PG
10, 626

*627

¹ Prov. IX, 1.

² Io. I, 14.

³ Isa. XI, 2.

ἀσκητάς, τοὺς ὀσίους καὶ τοὺς δικαίους. Τὸ δέ· « ἔσφαξε τὰ ἑαυτῆς θύματα », τοὺς προφήτας φησὶ καὶ μάρτυρας, τοὺς κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν ἀπίστων ὡσπερ ἄρνας ἀναιρουμένους ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ βοῶντας· « Ἔνεκά σου θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐλογίσθημεν ὡς πρόβατα σφαγῆς ». Καὶ ἐκέρασεν εἰς κρατῆρα τὸν ἑαυτῆς « οἶνον », εἰς τὴν παρθένον τὴν ἑαυτοῦ θεότητα ἐνώσας τῇ σαρκὶ ὡς οἶνον ἄκρατον, ὁ Σωτὴρ ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς ἀσυγχύτως Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

FRAGMENTUM IN DANIELEM (ca 204)

PG 10, 648 VI. Ἐν ᾧ χρόνῳ παρῶν ὁ Σωτὴρ ἐκ τῆς Παρθένου « τῆς κιβωτοῦ »· τὸ 105 ἴδιον σῶμα τῷ κόσμῳ προσήνεγκεν· χρυσίῳ καθαρῷ κεχρυσωμένης ἔνδοθεν μὲν τῷ Λόγῳ, ἔξωθεν δὲ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ· ὥστε ἀποδέδεικται ἡ ἀλήθεια, καὶ πεφανέρωται « ἡ κιβωτός ».

FRAGMENTUM IN LUCAM

PG 10, 700 Cap. II, 7. Εἰ δὲ βούλει, Λόγος Θεοῦ ἦν πρωτότοκος, ἀπ' οὐρανῶν ἐπὶ 106 τὴν μακαρίαν Μαρίαν κατερχόμενος, καὶ ἄνθρωπος πρωτότοκος ἐν κοιλίᾳ πλασσόμενος, ἵνα ὁ πρωτότοκος Θεοῦ πρωτοτόκῳ ἀνθρώπῳ συναπτόμενος δειχθῆ.

martyres, hierarchas sive sacerdotes, ascetas, sanctos, iustosque. Illud vero, *immolavit victimas suas*, prophetas denotat et martyres qui in nulla non civitate et regione ab infidelibus ovium instar mactantur quotidie pro veritate et clamant: *Propter te morte afficimur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis.*¹ Et *miscuit* in poculo suo *vinum*, in virgine divinitatem suam uniens cum carne tanquam vinum merum ac purissimum, Salvator ex ea natus est, sine confusione Deus et homo.

PG 10, 647 VI. Quo tempore adveniens Salvator ex Virgine (*arca* auro 105 mundo deaurata, intus quidem Verbo, foris vero Spiritu sancto) suum corpus mundo protulit; adeo ut veritas demonstrata sit, et manifestata *arca*.

PG 10, 699 Cap. II, 7. Si vis autem, Verbum Dei erat primogenitum, e coelo 106 ad beatam Mariam descensum, et homo primogenitus in utero formatus, ut primogenitus Dei primogenito homini unitus manifestaretur.

¹ Ps. XLIII, 22.

DE CHRISTO ET ANTICHRISTO (ca 202)

- 107 IV. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἄσαρκος ὢν, ἐνεδύσατο τὴν ἁγίαν PG
σάρκα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, ὡς νυμφίος ἱμάτιον ἐξυφάνας ἑαυτῷ ἐν τῷ 10, 732
σταυρικῷ πάθει.
- 108 VIII. Ταῦτα μὲν οὖν παραφράζειν ἐπιστάμενός σοι, αὐτὰ δοκεῖ τανῶν PG
παρατίθεσθαι. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὰ τὰ ῥήματα προτρέπει τοῦ λέγειν, οὐδὲ τοῦτο 10, 733
παραλείψομαι· ἔστι γὰρ ὄντως θεῖα καὶ ἔνδοξα, * δυνάμενα ὠφελῆσαι ψυ- *736
χὴν. Σκύμμον λέοντος εἰπὼν ὁ προφῆτης τὸν ἐξ Ἰούδα καὶ Δαυὶδ κατὰ σάρκα
γεγεννημένον, μὴ ἐκ σπέρματος Δαυὶδ γενόμενον, ἀλλ' ἐξ ἁγίου Πνεύματος
συλλαμβανόμενον, καὶ τούτου ἐκ βλαστοῦ ἁγίου ἐκ γῆς προερχομένου. Ἡ-
σαΐας μὲν γὰρ λέγει· «Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος
ἐξ αὐτῆς ἀναθήσεται». Τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ἡσαΐου ἄνθος εἰρημένον, ὁ Ἰακώβ
βλαστὸν εἴρηκε. Πρῶτον γὰρ ἐδλάστησεν, εἶτα ἤρθησεν ἐν τῷ κόσμῳ.
- 109 XLIV. [...] Ὁ μὲν πρῶτος γενόμενος Ἰωάννης, ὁ τοῦ Ζαχαρίου υἱός, PG
κατὰ πάντα πρόδρομος καὶ κῆρυξ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν γενηθείς, εὐαγγελιζό- 10, 764
μενος τὸ ἐπουράνιον φῶς, τὸ ἐν κόσμῳ φανέν, προέδραμεν ἐκ κοιλίας μητρὸς
πρῶτος, συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ, ἵνα καὶ τοῖς ἐκ κοιλίας μητρὸς νηπίοις
ὑπάρχουσιν, ἐπιδείξῃ τὴν ἐσομένην αὐτοῖς διὰ Πνεύματος ἁγίου καὶ Παρ-
θένου, καινὴν γέννησιν.

- 107 IV. Dei enim Verbum, cum esset carnis expers, sanctam carnem PG
ex sancta Virgine induit, tanquam sponsus sibi ipsam in crucis pa- 10, 731
tibulo vestem contexens.
- 108 VIII. Haec cum pluribus ac circuitu eloqui noverim, ipsum modo PG
textum apponere libuit. Quia tamen ipsa divina verba suadent loqui, 10, 734
ne id quidem omittam. Plane enim divina sunt et illustria, ac * sane *735
animae conducere possunt. Catulum leonis vocavit propheta, qui
ex Iuda et Davide secundum carnem factus est, non quidem ex
Davidis factum semine, sed qui de Spiritu Sancto concipiatur et ex
sancto germine e terra procedat. Quo ita Isaias effert: *Egredietur
virga de radice Iesse et flos ex ipsa ascendet.*¹ Quod Isaias flos dictum
est, id Iacob appellavit germen; primum namque germinavit, deinde
floruit in mundo.
- 109 XLIV. [...] Primus fuit Ioannes, Zachariae filius, qui in omnibus PG
praecursor ac praeco Salvatoris exstitit; coelesteque lumen quod 10, 763
mundo illuxerat, annuntians, ex matris utero praecursoris partes
implevit primus, ab Elisabeth conceptus; ut et his qui ex matris
vulva parvuli erant, novam ex Spiritu sancto et Virgine, qua
donandi essent, nativitatem ostenderet.

¹ Isa. XI, 1.

XLV. Οὗτος ἀκούσας τὸν ἀσπασμὸν τῆς Ἑλισάβετ, ἐσκίρτησεν ἐν κοιλίᾳ μητρὸς ἀγαλλόμενος, ἐνορῶν τὸν ἐν κοιλίᾳ τῆς Παρθένου συνειλημμένον Θεὸν Λόγον.

CONTRA HAERESIM NOÏËTI

- PG 10, 809 **IV.** [...] Τοῦτο οὖν ἐσημαίνεται, ἀδελφοί, ὅτι ὄντως μυστήριον οἰκονομίας ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἦν οὗτος ὁ Λόγος καὶ Παρθένου, ἓνα Ἰῖδὸν Θεῶ ἀπεργασάμενος. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐγὼ λέγω, ἀλλ' αὐτὸς μαρτυρεῖ ὁ καταβάς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· οὕτω γὰρ λέγει· « Οὐδείς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς ὁ Ἰῖδὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ ». Τί οὖν ζητεῖ παρὰ τὸ εἰρημένον; Μήτι ἐρεῖ, ὅτι ἐν οὐρανῷ σὰρξ ἦν; Ἔστι μὲν οὖν σὰρξ ἡ ὑπὸ τοῦ Λόγου τοῦ Πατρῶου προσενεχθεῖσα δῶρον, ἡ ἐκ Πνεύματος καὶ Παρθένου, τέλειος Ἰῖδὸς Θεοῦ ἀποδεδειγμένος. **110**
- PG 10, 825 **XVII.** [...] Πιστεύσωμεν οὖν, μακάριοι ἀδελφοί, κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν ἀποστόλων, ὅτι Θεὸς Λόγος ἀπ' οὐρανῶν κατήλθεν εἰς τὴν ἁγίαν Παρθένον Μαρίαν, ἵνα σαρκωθῆις ἐξ αὐτῆς, λαβὼν δὲ καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην, λογικὴν δὲ λέγω, γεγονῶς πάντα ὅσα ἐστὶν ἀνθρώπος, ἐκτὸς ἁμαρτίας, * σῶθη τὸν πεπτωκότα, καὶ ἀφθαρσίαν ἀνθρώποις παράσχη τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἐν πᾶσιν οὖν ἀποδέδεικται ἡμῖν τῆς ἀληθείας λόγος, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Πατήρ, οὗ πάρεστι Λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν· ὃν ὑστέροις καιροῖς, **111**
- *828

XLV. Hic audita matris salutatione, exsiliit gaudens in utero, in Virginis pariter utero conceptum Deum Verbum intuens.

- PG 10, 810 **IV.** [...] Hoc igitur, fratres, significabatur, quod vere mysterium incarnationis ex Spiritu sancto et ex Virgine erat hoc Verbum, quod operatum est Deo Filium unum. Hoc autem non ego dico, sed ipse testatur qui de coelis descendit. Sic enim ait: *Nemo ascendit in caelum, nisi qui de coelo descendit, Filius hominis qui est in coelo.*¹ Quid igitur quaerit iste praeter hoc quod dictum est? Nunquid dicturus est quod caro erat in coelo? Est igitur caro, quae a Verbo Patris oblata, ut munus est caro, inquam, ex Spiritu sancto et Virgine ostensa perfectus Filius Dei. **110**
- PG 10, 826 **XVII.** [...] Credamus igitur, dilecti fratres, secundum traditionem apostolorum, quod Deus Verbum e coelis descendit in sanctam Virginem Mariam, ut ex ea incarnatus sumpta anima humana, rationis inquam particeps, factus omnia quaecumque homo est, excepto peccato, * salvaret Adam qui ceciderat, et immortalitatem hominibus largiretur iis qui crederent in nomine suo. In omnibus igitur demonstratum est nobis verbum veritatis, quod unus est Pater, cuius adest Verbum per quod omnia fecit; quod posterioribus **111**
- *827

¹ Io. III, 13.

καθώς εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἀπέστειλεν ὁ Πατὴρ πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων. Οὗτος διὰ νόμου καὶ προφητῶν ἐκηρύχθη παρεσόμενος εἰς τὸν κόσμον. Καθ' ὃν οὖν τρόπον ἐκηρύχθη, κατὰ τοῦτον καὶ παρὼν ἐφάνερωσεν ἑαυτὸν ἐκ Παρθένου καὶ ἁγίου Πνεύματος, καινὸς ἄνθρωπος γενόμενος· τὸ μὲν οὐράνιον ἔχων τὸ Πατρῶον ὡς Λόγος, τὸ δὲ ἐπίγειον ὡς ἐκ παλαιοῦ Ἀδάμ διὰ Παρθένου σαρκούμενος. Οὗτος προελθὼν εἰς κόσμον Θεὸς ἐν σώματι ἐφανερώθη, ἄνθρωπος τέλειος προελθὼν. Οὐ γὰρ κατὰ φαντασίαν ἢ τροπήν, ἀλλ' ἀληθῶς γενόμενος ἄνθρωπος.

- 112 VIII. [...] Ἄλλ' εὐσεβῶς ὁμολογεῖ πιστεύων, ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καὶ τὸ δῆσαι πρὸς ἀτρεψίαν τὸ πᾶν, ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς ἐκ τῆς παναγίας ἀειπαρθένου Μαρίας, κατὰ σύλληψιν ἀχραντον, δίχα τροπῆς, ἐνουσιώσας ἑαυτῇ ψυχὴν νοερὰν μετὰ αἰσθητικοῦ σώματος, γέγονεν ἄνθρωπος φύσει κακίας ἀλλότριος· ὅλος Θεὸς ὁ αὐτός, καὶ ὅλος ἄνθρωπος ὁ αὐτός· ὅλος ὁμοῦ φύσει καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός.

PG
10, 840

CONTRA OMNES HAERESSES

- 113 Lib. VI, 35. [...] Γεγέννηται ὁ Ἰησοῦς διὰ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὸ εἰρημένον· «Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ». Πνεῦμά ἐστιν ἡ Σοφία· «καὶ δύναμις Ἰψίστου ἐπισκιάσει σοι». Ἰψιστός ἐστιν ὁ δημιουργός· «διὸ τὸ

PG
16, 3247

temporibus, sicut superius diximus, misit Pater ad salutem hominum. Hoc per legem et prophetas praedicatum est venturum esse in mundum. Sicut ergo praedicatum est, sic praesens se ipsum manifestum fecit ex Virgine et Spiritu sancto novus homo factus: habens coeleste quod Paternum erat, tanquam Verbum; terrenum vero tanquam ex vetere Adam, per Virginem incarnatus. Sic in mundum egressus, Deus corporatus apparuit, egressus perfectus homo. Non enim per fictionem aut mutationem, sed vere factus est homo.

- 112 VIII. [...] Sed pie confitetur credens, quia propter salutem nostram, et ut ad inconvertibilitatem ligaret universitatem, universorum conditor ex sanctissima semper Virgine Maria per conceptionem inviolabilem sine convertibilitate substantians sibimet animam intellectualem cum sensivo corpore, natura factus est homo malitiae alienus: totus Deus ipse, totus homo idem ipse; totus Deus pariter natura et homo idem ipse.

PG
10, 839

- 113 Lib. VI, 35. [...] Natus est Iesus per Mariam virginem secundum id quod scriptum est: *Spiritus sanctus superveniet in te* (Spiritus est Sophia), et *virtus Altissimi obumbrabit tibi*: (Altissimus est demiurgus),

PG
16, 3248

γεννώμενον ἐκ σοῦ ἅγιον κληθήσεται». Γεγέννηται γὰρ οὐκ ἀπὸ Ὑψίστου μόνου ὡσπερ οἱ κατὰ τὸν Ἀδάμ κτισθέντες ἀπὸ μόνου ἐκτίσθησαν τοῦ Ὑψίστου, τουτέστι [τῆς Σοφίας καί] τοῦ δημιουργοῦ· ὁ δὲ Ἰησοῦς ὁ καινὸς ἄνθρωπος ἀπὸ Πνεύματος ἁγίου, τουτέστι τῆς Σοφίας καὶ τοῦ δημιουργοῦ, ἵνα τὴν μὲν πλάσιν καὶ κατασκευὴν τοῦ σώματος αὐτοῦ ὁ δημιουργὸς καταρτίσῃ, τὴν δὲ οὐσίαν αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα παράσῃ τὸ ἅγιον, καὶ γένηται Λόγος ἐπουράνιος ἀπὸ τῆς ὀγδοάδος γεννηθεὶς διὰ Μαρίας. Περὶ τούτου ζήτησις μεγάλη ἐστὶν αὐτοῖς καὶ σχισμάτων καὶ διαφορᾶς ἀφορμή. Καὶ γέγονεν ἐντεῦθεν ἡ διδασκαλία αὐτῶν διηρημένη, καὶ καλεῖται ἡ μὲν ἀνατολική * τις διδασκαλία κατ' αὐτούς, ἡ δὲ Ἰταλιωτική. Οἱ μὲν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, ὧν ἐστὶν Ἡρακλέων καὶ Πτολεμαῖος, ψυχικόν φασὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ γεγονέναι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος τὸ Πνεῦμα ὡς περιστερὰ κατελήλυθε, τουτέστιν ὁ λόγος ὁ τῆς μητρὸς ἄνωθεν τῆς Σοφίας, καὶ γέγονε τῷ ψυχικῷ, καὶ ἐγήγερεκεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Τοῦτό ἐστι, φησί, τὸ εἰρημένον· «Ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσῃ καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν», ἦτοι ψυχικά. Ὁ χεῦς γὰρ ὑπὸ κατάραν ἐλήλυθε. «Γῆ γάρ, φησὶν, εἶ, καὶ εἰς γῆς ἀπελεύση». Οἱ δ' αὖ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς λέγουσιν, ὧν ἐστὶν Ἀξιόνικος, καὶ Ἀρθησιάνης ὅτι πνευματικὸν ἦν τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος· Πνεῦμα γὰρ ἅγιον ἦλθεν ἐπὶ τὴν Μαρίαν, τουτέτιν ἡ Σοφία, καὶ ἡ δύναμις τοῦ Ὑψί-

*ideoque quod nascetur ex te sanctum vocabitur.*¹ Generatus enim est non ab Altissimo solo, sicut ii, qui secundum Adam creati sunt, a solo creati sunt Altissimo, hoc est demiurgo; Iesus autem, novus homo, a Spiritu sancto, hoc est Sophia, et demiurgo, ut fabricam quidem et apparitionem corporis eius demiurgus exornaverit, essentiam autem eius Spiritus praestiterit sanctus, et exstiterit Logos coelestis ab ogdoade generatus per Mariam. De hoc quaestio magna est illis et dissidiorum dissensionisque causa, et hinc exstitit eorum doctrina bifariam divisa, quarum altera vocatur orientalis secundum eos, altera italica. Et ii quidem, qui sunt ab Italia, quorum Heracleo est et Ptolemaeus, animale dicunt exstitisse corpus Iesu, et propterea in baptismo Spiritus tanquam columba * devenit, hoc est logus matris supernae Sophiae, et cessit animali et suscitavit eum ex mortuis. Hoc est, inquit, illud quod dictum est: *Qui suscitavit Christum a mortuis, vivificabit et mortalia corpora vestra,*² quae sunt animalia. Limus enim sub devotionem venit. *Pulvis enim es, inquit, et in pulverem reverteris.* Rursus illi qui sunt ab oriente dicunt, quorum est Axionicus et Bardesanes, spirituale fuisse corpus Salvatoris; Spiritus enim sanctus venit super Mariam, hoc est Sophia, et potestas Supre-

¹ Lc. I, 35.

² Rom. VIII, 11.

στου, ἡ δημιουργικὴ τέχνη, ἵνα διαπλασθῇ τὸ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τῆς Μαρίας δοθέν.

- 114 36. [...] Ἐγενήθη Ἰησοῦς ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς Μαρίας, ἵνα διορθώσῃται τὰ ἐνθάδε, ὡσπερ ὁ Χριστός, ὁ ἄνωθεν ἐπιπροβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Νοῦ καὶ τῆς Ἀληθείας, διορθώσατο τὰ πάθη τῆς ἕξω Σοφίας, τουτέστι τοῦ ἐκτρώματος· καὶ πάλιν ὁ διὰ Μαρίας γεγεννημένος ὁ Σωτὴρ ἤλθε διορθώσασθαι τὰ πάθη τῆς ψυχῆς. Εἰσὶν οὖν [κατ' αὐτοῦς] τρεῖς Χριστοί· ὁ ἐπιπροβληθεὶς ὑπὸ τοῦ Νοῦ καὶ τῆς Ἀληθείας μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὁ κοινὸς τοῦ πληρώματος καρπός, ἰσόζυγος, τῆς ἕξω Σοφίας, ἥτις καλεῖται καὶ αὐτὴ Πνεῦμα ἅγιον ὑποδέεσθαι τοῦ πρώτου, καὶ τρίτος ὁ διὰ Μαρίας γεννηθεὶς εἰς ἐπανόρθωσιν τῆς κτίσεως τῆς καθ' ἡμᾶς.
- 115 Lib. VII, 32. Καρποκράτης τὸν μὲν κόσμον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὑπὸ ἀγγέλων πολὺ ὑποβεβηκότων τοῦ ἀγενήτου Πατρὸς γεγενῆσθαι λέγει, τὸν δὲ Ἰησοῦν ἐξ Ἰωσήφ γεγενῆσθαι.
33. Κήρινθος δέ τις [...] Τὸν δὲ Ἰησοῦν ὑπέθετο μὴ ἐκ παρθένου γενῆσθαι, γεγονέναι δὲ αὐτὸν ἐξ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας υἱὸν ὁμοίως τοῖς λοιποῖς ἅπασιν ἀνθρώποις, καὶ δικαιότερον γεγονέναι καὶ σοφώτερον.
35. Θεόδοτος δέ τις ὢν Βυζάντιος εἰσήγαγεν αἵρεσιν καινὴν, φάσκων

PG
16, 3250PG
16, 3338

3342

mi, demiurgica ars, ut conformaretur quod Spiritus Mariae didisset.

- 114 36. [...] Natus est Iesus Salvator per Mariam, ut emendaret quae hic sunt veluti Christus, qui erat superne superproiectus a Mente et Veritate, emendavit passiones Sophiae quae extra est, hoc est abortivi, et rursus natus per Mariam Salvator venit emendaturus passiones animae. Sunt igitur secundum illos tres Christi: qui est superproiectus a Mente et Veritate una cum Spiritu sancto, et communis pleromatis fructus, coniunx Sophiae quae extra est, quae et ipsa vocatur Spiritus sanctus inferior primo, et tertius is, qui natus est per Mariam ad emendationem conditionis quae est secundum nos.
- 115 Lib. VII, 32. Carpocrates mundum et quae sunt in eo ab angelis multo inferioribus non-generato Patre fabricatum esse dicit, Iesum autem ex Iosepho genitum esse, et consimilis cum esset hominibus, iustiolem reliquis exstitisse.
33. Cerinthus autem quidam, [...] Iesum autem statuit non ex Virgine natum esse, natum autem esse eum ex Iosepho et Maria filium consimiliter reliquis hominibus omnibus, iustiolemque exstitisse et sapientiolem.
35. Theodotus autem quidam natione Byzantius introduxit hae-

PG
16, 3249PG
16, 3337

3341

[...] τὸν μὲν Ἰησοῦν εἶναι ἄνθρωπον ἐκ Παρθένου γεγενημένον κατὰ βουλήν τοῦ Πατρὸς.

3355 Lib. VIII, 10. [...] Ἴν' οὖν, φασὶν οἱ Δοκηταί, καὶ τὸ σκότος ἐπενδύσθηται τὸ ἐξώτερον, τὴν σάρκα φησὶν, ἄγγελος συνοδεύσας αὐτῷ ἄνωθεν τὴν Μαριάμ εὐηγγελίσαστο, φησὶν, ὡς γέγραπται: [...] ἐλούσατο εἰς τὸν Ἰορδάνην, ἐλούσατο δὲ τύπον καὶ σφράγισμα λαβὼν ἐν τῷ ὕδατι τοῦ γεγεννημένου σώματος ἀπὸ τῆς Παρθένου.

PG 16, 3383 Lib. IX, 12. [...] Καὶ εἶναι τὸ ἐν τῇ Παρθένῳ σαρκωθὲν Πνεῦμα οὐχ ἕτερον παρὰ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ἓν καὶ τὸ αὐτό. 116

3411 30. [...] Γένεσιν μὲν γὰρ αὐτοῦ ἐσομένην λέγουσιν ἐκ γένους Δαβὶδ, ἀλλ' οὐκ ἐκ Παρθένου καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλ' ἐκ γυναικὸς καὶ ἀνδρός.

3431 Lib. X, 15. Ἰουστῖνος δὲ καὶ αὐτὸς ὅμοια τούτοις τολμῶν οὕτως λέγει: [...] ἐν ταῖς ἡμέραις Ἡρώδου γεγενῆσθαι τὸν [δὲ] Ἰησοῦν υἱὸν Μαρίας καὶ Ἰωσήφ.

3434 16. Οἱ δὲ Δοκηταί τοιαῦτα λέγουσιν: [...] Προβεβλήσθαι δὲ ἀπειράκις ἀπείρους αἰῶνας, καὶ εἶναι τοὺς πάντας ἀρβενοθήλας. Τούτους δὲ βουλευσαμένους ὁμοῦ συνελθόντας ἐκ τοῦ μέσου αἰῶνος γενῆσαι ἐκ Παρθένου Μαρίας Σωτῆρα τῶν πάντων.

3438 20. Ἀπελλῆς [...] τὴν δὲ σάρκα τὸν Χριστὸν οὐκ ἐκ τῆς Παρθένου λέγει προσειληφέναι, ἀλλ' ἐκ τῆς παρακειμένης τοῦ κόσμου οὐσίας.

resin novam, docens [...] Iesum quidem esse hominem ex Virgine natum secundum voluntatem Patris.

3356 Lib. VIII, 10. [...] Ut igitur, inquit Docetae, etiam tenebris indueretur exterioribus, — carnem dicit — angelus, qui ei comitatus est superne, Mariae laetum nuntium attulit, inquit, sicuti scriptum est [...] lavatus est in Iordane, lavatus autem imaginem et sigillum expressit aqua corporis a Virgine nati.

PG 16, 3384 Lib. IX, 12. [...] Spiritumque in Virgine carne indutum non esse aliud atque Patrem, sed unum idemque. 116

3412 30. [...] Namque generationem eius futuram esse dicunt ex genere David, non autem e Virgine et Spiritu sancto, sed e muliere et viro.

3432 Lib. X, 15. Iustinus autem et ipse consimilia bis conatus ait [...] diebus Herodis exstitisse Iesum, filium Mariae et Iosephi.

3433 16. Docetae autem talia dicunt: [...] Proiectos autem esse infinitos infinitos aetones, et esse universos masculofemineos. Hos autem consilio capto simul congressos ex [cum] medio aetone genuisse ex virgine Maria Salvatore omnium.

3437 20. Appelles autem [...] carnem Christum non ex Virgine ait assumpsisse, sed ex adiacente mundi substantia.

23. Θεόδοτος δὲ ὁ Βυζάντιος εἰσηγήσατο αἵρεσιν [...] εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν κ[οι]νὸν ἄνθρωπον πᾶσιν, ἐν δὲ τούτῳ διαφέρειν, ὅτι κατὰ βουλήν Θεοῦ γεγένηται ἐκ Παρθένου, ἐπισιιάσαντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἐν τῇ Παρθένῳ σαρκωθέντα. 3439

23. Theodotus autem Byzantius introduxit haeresin huiuscemodi, 3440
dicens [...] esse autem Christum eiusdem generis atque omnes homines, hac re autem esse diversum, quod secundum consilium Patris natus sit ex Virgine, cui obumbraverit Spiritus sanctus, non in Virgine incarnatum.

IN CANTICUM CANTICORUM

FRAGMENTA

117 Haec aromata cum cupisset Ioseph, consiliarius Dei factus est, 4S
hisque inuncta Virgo Maria in ventre suo concepit Verbum. O my- 4, 310
steria ineffabilia! O veritas quae apte manifestatur!

O nova oeconomia! O mysteria magna! *En filius dilecti mei saliens venit!*¹ Quid est saltus? Verbum est quod de coelo in uterum Virginis, de utero in crucem, atque de cruce in aeternitatem exsilivit.

SERMONUM FRAGMENTUM

118 VI. Καὶ κιβωτὸς δὲ ἐκ ξύλων ἀσήπτων αὐτὸς ἦν ὁ Σωτὴρ· τὸ γὰρ ἀσηπτον αὐτοῦ καὶ ἀδιάφθορον *σκῆνος ταύτη κατηγγέλλετο, τὸ μηδεμίαν ἀμαρτήματος σηπεδόνα φῦσαν. Ὁ γὰρ ἀμαρτήσας καὶ ἐξομολογούμενός φησι· « Προσώζεσαν καὶ ἐσάπησαν οἱ μάλωπέες μου ἀπὸ προσώπου τῆς ἀφροσύνης μου ». Ὁ δὲ Κύριος ἀναμάρτητος ἦν, ἐκ τῶν ἀσήπτων ξύλων τὸ κατὰ ἄνθρωπον, τουτέστιν ἐκ τῆς Παρθένου καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἔσωθεν καὶ ἔξω-

VI. Porro autem arca ex lignis quae putrescere non poterant, erat ipse Salvator. Per hanc enim, *putredinis et corruptionis expers eius tabernaculum significabatur, quod nullam peccati putredinem genuit. Nam qui peccavit, confitetur et dicit: *Putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae, a facie insipientiae meae.*² Dominus autem peccati expers erat, et ex lignis putrefactioni non obnoxiiis secundum hominem, hoc est ex Virgine et ex Spiritu sancto, intus et foris tanquam 863
*866

¹ Cant. II, 8.

² Ps. XXXVII, 6.

θεν τοῦ Λόγου τοῦ οἶα καθαρωτάτω
χρυσίῳ περικεκαλυμμένος.

purissimo Verbi Dei auro cir-
cumtectus.

DE BENEDICTIONIBUS PATRIARCHARUM

PO
27, 76

Benedictio Isaac et Iacob. Τὸ δὲ εἰπεῖν· «ἐκ βλαστοῦ, υἱέ μου, ἀνέ-
της», ἵνα τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Χριστοῦ δείξῃ, ὃς ἐν κοιλίᾳ παρθένου
ἐκ πνεύματος ἁγίου σαρκωθείς ἐβλάστησεν ἐν αὐτῇ καὶ ὡς ἄνθος καὶ ὀσμὴ
εὐωδίας εἰς κόσμον προελθὼν ἐφανερώθη. [...] Ἡσαΐας γὰρ λέγει· «Ἐξελεύ-
σεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ [καὶ ἄνθος ἐξ αὐτῆς] ἀναθήσεται». Ἡ οὖν
ῥίζα τοῦ Ἰεσσαὶ ἦν τῶν πατέρων γενεὰ ὡς ῥίζα ἐν γῆ πεφυτευμένη, ἣ δὲ
ῥάβδος ἣ ἐξ αὐτῶν φανερωθεῖσα ἦν ἡ Μαρία, διὰ τὸ εἶναι ἐξ οἴκου καὶ πα-
τριᾶς Δαβίδ. Τὸ δὲ ἄνθος τὸ ἐν αὐτῇ * βλαστῆσαν ἦν ὁ Χριστός. [...]

119

*78

Benedictio Isaac et Iacob. Dixit autem *ex germine, fili mi, ascen-*
disti,¹ ut ostenderet Christi nativitatem, secundum carnem, qui in
utero Virginis incarnatus ex Spiritu sancto, in ipsa germinavit et
tamquam flos fragrans odoribus, mundo apparuit. [...] Isaias enim
dicit: *Egredietur virga de radice Iesse et flos ex ea ascendit*.² Radix
Iesse, Patrum progenies erat, quasi radix in terra fixa, virga vero,
ex eis apparens, Maria est, quae de domo erat et stirpe David.
Flos, in ipsa germinans, Christus est.

119

ORIGENES (ca 185 † ca 254)

DE PRINCIPIS (ca 225)

PG
11, 117

Lib. I, 4. [...] Tum deinde quia Iesus Christus ipse qui venit,
ante omnem creaturam natus ex Patre est. Qui cum in omnium
conditione Patri ministrasset, *per ipsum enim omnia facta sunt*,³
novissimis temporibus seipsum exinaniens homo factus incarnatus
est cum Deus esset, et homo factus mansit quod erat Deus. Corpus
assumpsit nostro corpori simile, eo solo differens quod natum ex
Virgine et Spiritu sancto est.

120

¹ Gen. XLIX, 9.

² Isa. XI, 1.

● PG 10, 601, 610, 680, 844, 845, 860, 864, 866.

● PG 16, 3138, 3297, 3315.

■ PG 10, 905, 920, 924, 941.

● PO 27, 6, 24, 108.

³ Io. I, 3.